

DOI <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2024-2-15>

УДК 75.047(477.411)"20"

ORCID ID: 0000-0003-1451-7118

ORCID ID: 0009-0008-6128-0321

Олесь Соловей

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
в. о. завідувача кафедри живопису та композиції
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури
oles.solovei@naoma.edu.ua*

Світлана Чайковська

*здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня
кафедра теорії та історії мистецтва
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури
chaykovskaya.lana@gmail.com*

ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ КИЇВСЬКИХ ХУДОЖНИЦЬ ОЛЕНИ ПРИДУВАЛОВОЇ ТА НАТИ ЛЕВІТАСОВОЇ

Анотація. *Мета статті* – дослідження жанру індустріального пейзажу та спроможності твору мистецтва відображати період його створення, а також розвиток індустріалізації і сприйняття її суспільством у різні часові проміжки. Оглядаючи картини цього жанру, починаючи з XIX століття, можна простежити еволюцію індустріалізації та ставлення суспільства до неї. Від захоплення та подиву перед інженерною креативністю людини – до стану, коли промислові об'єкти стають звичними й непомітними для міського мешканця. Також жанр індустріального пейзажу відображає розвиток живопису загалом, охоплюючи період понад сто років. **Методи дослідження.** У статті використано аналіз художніх творів індустріального жанру, вивчення історичних контекстів, в яких ці твори були створені, а також інтерпретація сучасних тенденцій у цьому жанрі.

В Україні, у другій половині XX ст., поглиблений інтерес до індустріального пейзажу посилювався через зацікавленість радянської влади в оспівуванні досягнень комуністичної партії. Натомість у решті країн індустріальний пейзаж втрачає свою первісну романтику, і замість цього відображає реальність індустріалізованого світу. Митці починають зображувати не лише велич і масштабність промислових споруд, але й їхній вплив на навколишнє середовище, і на людей, які живуть та працюють у таких умовах. **Результати.** Дослідження показало, як індустріальний пейзаж змінювався від захоплення інженерною креативністю до критичного осмислення впливу індустріалізації на довкілля та суспільство. Також виявлено, що митці використовують цей жанр для соціальної критики та рефлексії.

Таким чином, індустріальний пейзаж став не просто зображенням промислових об'єктів, але й важливим інструментом для висловлення власного ставлення до сьогодення. Цей шлях українські митці і все наше суспільство почали проходити вже наприкінці XX століття. Тепер індустріальний пейзаж, продовжуючи переосмислюватись, висвітлює актуальні проблеми, такі як глобалізація, технологічний прогрес та їхній вплив на людей і довкілля. **Висновки.** Індустріальний пейзаж є важливим жанром, який дає змогу відстежувати еволюцію ставлення суспільства до індустріалізації та її вплив на життя людей і стан довкілля. Цей жанр актуальний і в сучасному мистецтві, оскільки дає можливості для експериментів та нових інтерпретацій.

Індустріальний пейзаж стає полем для експериментів з формою, колоритом, перспективою та матеріалом, виражаючи через це різні погляди на сучасний індустріалізований світ. Він може бути зображений як монолітна і холодна структура, що домінує над природою, або ж, навпаки, як частина гармонійного симбіозу з навколишнім середовищем.

Київські мисткині Олена Придувалова і Ната Левітасова якнайкраще показують сучасне бачення і ставлення до індустріального пейзажу. Їхні роботи, об'єднані одним жанром, мають безліч відмінностей, але мають спільну мету – показати місто з різних ракурсів і зацікавити глядача пізнавати й переосмислювати містя, насичені інфраструктурою і промисловістю.

Ключові слова: індустріальний пейзаж, живопис, Київ, Олена Придувалова, Ната Левітасова.

Oles Solovei

*PhD in Art Studies, Associate Professor,
Head of the Department of Painting and Composition
National Academy of Fine Arts and Architecture
oles.solovei@naoma.edu.ua*

Svitlana Chaikovska

*Second-Year Student
of the Second (Master's) Level of Higher Education
Faculty of Architecture
National Academy of Fine Arts and Architecture
chaykovskaya.lana@gmail.com*

INDUSTRIAL LANDSCAPE IN THE WORKS OF KYIV ARTISTS OLENA PRYDUVALOVA AND NATA LEVITASOVA

Abstract. *The purpose of this article is* to examine the genre of industrial landscape and how it reflects the era in which it was created, as well as the development of industrialization and society's attitude to it in different periods of time. Looking at the paintings of this genre, starting from the XIX century, you can trace the evolution of industrialization and society's attitude towards it. Also, the genre of industrial landscape beautifully reflects the development of painting, covering a period of more than a hundred years. **Research methods.** The article uses the analysis of artistic works of the industrial genre, the study of the historical contexts in which these works were created, as well as the interpretation of modern trends in this genre. **The results of the research.** The study showed how the industrial landscape changed from a fascination with engineering creativity to a critical understanding of the impact of industrialization on the environment and society. It is also found that artists use this genre for social criticism and reflection.

Thus, the industrial landscape became not just an image of industrial objects, but also an important tool for expressing one's own relationship to the present. **Conclusions.** Industrial landscape is an industrial genre that allows you to trace the evolution of society's attitude to industrialization and its impact on people's lives and the state of the environment. It continues to be relevant in contemporary art as well, providing opportunities for experimentation and new interpretations.

Kyiv artists Olena Pryduvalova and Nat Levitasova best show the modern vision and attitude to the industrial landscape. Their works united by one genre have many differences. However, they serve the same purpose, show the city from different angles and interest the viewer in learning and reinterpreting places saturated with infrastructure and industry.

Key words: industrial landscape, painting, Kyiv, Olena Pryduvalova, Nata Levitasova.

Постановка проблеми. Актуальність індустріального пейзажу полягає в тому, що він допомагає нам побачити місто з різних ракурсів, насолоджуючись інфраструктурою так само, як ми насолоджуємося парками й зеленими зонами. Цей жанр не лише зберігає історичну та культурну спадщину, але й сприяє сталому розвитку міста, створюючи гармонійний урбаністичний простір для всіх його мешканців. Індустріальний пейзаж, з його здатністю до трансформації та адаптації, залишатиметься важливим і надалі, відзначаючи інженерну думку людини та її здобутки в урбаністичному середовищі.

На жаль, тема індустріального пейзажу в Україні недостатньо вивчена і не оцінена. Хоча індустріальний пейзаж у сучасному міському контексті не зникає, а навпаки, стає дедалі важливішим. Цей жанр мистецтва дає змогу побачити красу в тому, до чого ми вже нібито звикли, у тому, що оточує нас щодня. Індустріальний пейзаж відображає еволюцію міського середовища та

зміни, які відбуваються в ньому, стаючи символом сучасного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявні наукові праці, статті та інші публікації українських авторів недостатньо розкривають тему індустріального пейзажу. Вітчизняні мистецтвознавці здебільшого мимохідь пишуть про жанр індустріального пейзажу, частіш за все у ракурсі міського пейзажу ХХ століття. У дослідженнях таких мистецтвознавців, як Н. Асеева, Т. Павлова, О. Лагутенко, Л. Савицька знаходимо лише згадки про розвиток індустріального пейзажу в Україні. Так, у статті Т. Павлової про «Художньо-стилістичні напрямки в українському пейзажі I третини ХХ ст.» зазначено, що «...загальні тенденції жанроутворення українського пейзажу цієї доби не були в зоні уваги науковців» [1].

Мета статті полягає в розкритті історії жанру індустріального пейзажу та його відображеннях у сучасних роботах українських художників на прикладі робіт двох київських художниць – Олени

Придувалової і Нати Левітасової. Розглянуто важливість уваги саме до цього жанру і те, як він може впливати на сучасне місто. Переосмислення промислових об'єктів за допомогою мистецтва зберігає історичну та культурну спадщину, сприяє сталому розвитку міста та створює гармонійний урбаністичний простір для всіх його мешканців. Творчість О. Придувалової і Н. Левітасової засвідчує, що індустріальний пейзаж зберігатиме свою актуальність ще чимало років, оспіваючи місто з усіх ракурсів і відзначаючи інженерну думку людини.

Виклад основного матеріалу. Індустріальний пейзаж ХХІ ст. відображає будні багатьох міст. Звісно, абсолютно природним здається бажання бачити у краєвидах, що нас оточують, не лише холодні, металеві й бетонні індустріальні машини, але й красу, витонченість об'єктів інженерної думки. У цьому нам допомагають художники з їхнім баченням прекрасного.

Загалом індустріальний пейзаж можна розглядати як наймолодший різновид пейзажного жанру. Сама його поява у другій половині ХІХ ст. пов'язана з прагненням художників показати стрімкі зміни у світовому розвитку, однією з найяскравіших їхніх ознак був бурхливий розвиток промислового виробництва.

Місто як явище культури, а сучасний мегаполіс як втілення урбанізму, стало сприйматися на початку ХХ ст. як синонім сучасності.

Батьківщиною індустріального пейзажу вважають Англію, оскільки саме вона стала першою країною з розвиненим промисловим виробництвом. Наближення духу технічної ери, у новаторській для середини ХІХ ст. художній формі, відображене в картині Вільяма Тернера (William Turner) «Дощ, пара і швидкість» (1844), де перед нами потяг, що мчить [2] (іл. 1).

Іл. 1. Дж. М. В. Тернер (J. M. W. Turner). Дощ, пара та швидкість. Велика західна залізниця («Rain, Steam, and Speed – The Great Western Railway»). Полотно, олія. 91×121,8 см. 1844. [2]

Осередком зародження цього жанру можна також вважати і Францію, оскільки на зламі століть французький реалізм набув нового виміру: на зміну відтворенню сільської праці та селян прийшли зображення міського життя та індустріальних сцен.

Костантен Мен'є (Constantin Émile Meunier), провідний французький представник цього типу реалізму, був членом нового товариства художників і скульпторів і, своєю чергою, сильно вплинув на Френка Бренгвіна (Sir Frank William Brangwyn) – англійського художника, який був одним із піонерів індустріального пейзажу. Гравер і монументаліст Ф. Бренгвін вловив особливу ритмічну і монументальну красу виробничих об'єктів, естетику ажурних конструкцій, і вплинув на майстрів промислового пейзажу багатьох країн. У техніці офорту, сухої голки, акварелі створені твори, які стали класикою індустріального пейзажу. Фігури у його композиціях – це робітники, люди, які беруть участь у мрії прогресу, які керують машинами, будують великими руками та гордо напружують м'язи. Їхня зовнішність така ж героїчна, як і їхні завдання [3], [4] (іл. 2).

Іл. 2. Френк Бренгвін (Sir Frank Brangwyn). «Риштування № 1» («Scaffolding, No. 1 (L'Échafaudage)»). Офорт. Суха голка, чорнило. 62×74 см. 1919. [4]

У ХХ ст. в Україні виникнення індустріального пейзажу невіддільно пов'язане з глибокими трансформаціями економіки і соціуму. Індустріалізація, що почалася на початку століття, призвела до стрімкого розвитку промисловості, будівництва заводів та інфраструктури. Зміни у виробничих технологіях і швидке зростання міського

населення створили новий контекст для художників, які бачили в індустріальних пейзажах виразний символ модернізації і соціальних зрушень. Цей період відображався в їхніх творах не лише як технічний прогрес, але й як нова реальність українського життя, де заводи, фабрики і робітничі маси стали ключовими елементами індустріального пейзажу.

Надихались Києвом, Харковом, Дніпром, Запоріжжям і Донецьком такі українські митці, як Д. Безуглий, О. Литвинов, І. Падалка, М. Родзін, М. Глущенко [5; 6] (іл. 3; 4).

Іл. 3. Д. Безуглий. Київська ГЕС. Картон, олія. 48×70 см. 1967. [5]

Іл. 4. І. Падалка. Будинок промисловості. Колекція NAMU. Папір, дереворит. 1927. [6]

Більшість митців звертали увагу на індустріальні краєвиди лише час від часу, проте були й ті, хто зробив цей жанр справою усього свого життя.

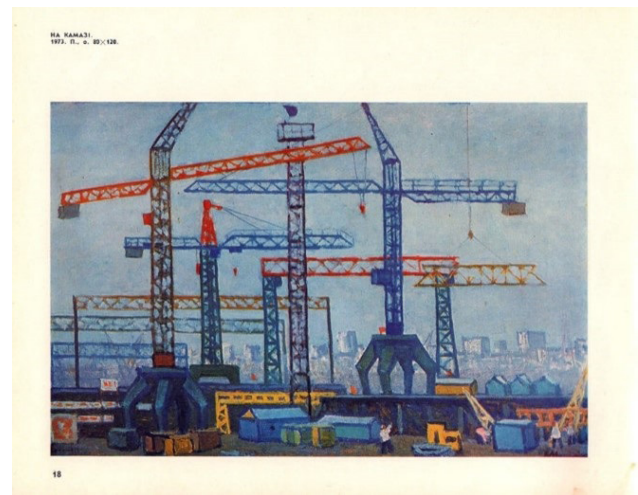
Зауважимо, що в епоху розвитку авангарду нове мислення, народжене промисловою революцією, породило такі течії, як кубізм, футуризм, кубофутуризм, абстракціонізм, супрематизм,

конструктивізм і представники усіх цих напрямів, так чи інакше, віддали данину захопленню технікою [7] (іл. 5).

Іл. 5. М. Родзін. Ударна будова. Із серії «Комсомольські будови Дніпропетровщини». Офорт. 1958. [7]

Так, київська художниця другої половини ХХ ст. Ядвіга Мацієвська (1916–1996) мала своєрідне тяжіння до індустріальних пейзажів столиці. Вона не отримала офіційних звань, але стала однією з київських мисткинь, чиє ім'я увійшло до багатьох іноземних художніх каталогів [8; 9] (іл. 6).

Іл. 6. Я. Мацієвська. На камазі. Полотно. 89×120 см. 1973. [9]

На думку завідувачки художнього відділу Державного історико-культурного заповідника міста Острога Л. Козловської: «Мисткиня працювала в галузі ліричного та індустріального пейзажу, натюрморту. Полотна художниці спокійні, світлі, тяжіють до ліричного напрямку в українському

пейзажі. Відзначаються оригінальністю та неповторністю, мелодійною колірною гамою. Кожне полотно унікальне, тому що в ньому художниця зуміла увіковічнити для наступних поколінь найяскравіші миті міста» [10].

Безумовно, сучасні українські митці надихаються здобутками попередніх поколінь пейзажистів. Зокрема такі художниці як О. Придувалова і Н. Левітасова також звернули свою увагу на індустріальні пейзажі Києва.

О. Придувалова народилася 11 квітня 1960 року в Києві. Закінчила РХСШ ім. Т. Г. Шевченка у 1979 році. У 1986 році завершила навчання у Київському державному художньому інституті (відділення театраль-но-декоративного мистецтва, майстерня Д. Лідера). Її педагогом за фахом був С. Подерв'янський.

О. Придувалова працює у сфері графіки, живопису, декоративно-прикладного мистецтва, займається виготовленням ляльок-мотанок; часто пише гуашшю. Також під час роботи художниця використовує пастель, акварель, акрил, темперу [10]. «Моя головна тема – Київ: «портрети» вулиць, будинків, арок, кутків, каріатид, гра світла та тіні. Мій погляд – крізь колір: максимальна інтенсивність кольору та світла. Життя повне несподіванок. Головне – зберегти в собі здатність дивуватися життю. Природа вже існує – вона довершена, її не можна зобразити, можна лише дивуватися нею та представляти її такою, як ти це відчуваєш. Тоді будь-який будинок, вулиця, дерево, обличчя захопить та поведе за собою (...) і прийде натхнення. Мої роботи мають нести стан спокою та радості» – ділиться думками О. Придувалова [12].

На рівні з міськими пейзажами, краєвидами зелених пагорбів і величним Дніпром, мисткиня звертає увагу і, на перший погляд, непоказні шляхопроводи, зупинки трамваїв та заводські димарі.

Український живописець Матвій Вайсберг, говорячи про живопис О. Придувалової, зауважує ту любов, яку випромінюють роботи мисткині, присвячені рідному місту: «Уміння художника, доступне дуже небагатьом колегам по цеху – естетизувати урбаністичне середовище з його подекуди майже промисловими елементами, будовами, ліхтарними стовпами, дорожньою розміткою і тому подібне – одна з дивовижних властивостей міських пейзажів Олени Придувалової» [13, с. 159].

Також, як зазначає мистецтвознавець Б. Пінчевська, твори О. Придувалової вражають своєю щирістю, просторістю і колірною гамою: «Любов до Києва, що нею художниця ділиться

з якоюсь суто дитячою, сильною і чистою відвертістю. Замінником цих емоцій в її акриловому живописі є відкриті фарби, стрімкі діагональні чи врівноважені і відцентровані композиції, де чітко відчувається вітер; повітря як таке; словом, простір, який тут може, відтворюючи реальну дійсність, водночас конструювати іншу, паралельну, свою власну – і загальна декоративність живописного тла, що сама по собі є тією формою життєрадісності, яка навіть неосвіченому читачу знайома завдяки буянню життя на картинах Анрі Маттіса» [14].

Те, як вдається мисткині передавати світло і тінь, повітря і простір за допомогою кольору, вбачається чимось магічним. Таким, що хочеться зрозуміти, але насправді можна тільки відчути. Кожен перехожий, продавець чи робітник на картинах, здається знайомим і привітним, а місто викликає болісні відчуття від правдивості сцен і ракурсів. Складається враження, що глядач разом із художницею гуляв цими вулицями і загортався у місто як у ковдру, теплу і безпечну [15] (іл. 7).

Іл. 7. О. Придувалова. Роботи із серій: «Київські пейзажі» та «Вокзали». Папір, гуаш. 2013, 2018. [15]

Н. Левітасова народилася у Києві 21 жовтня 1996 року. Виросла у творчій родині. Закінчила факультет живопису Київського державного художнього ліцею імені Тараса Шевченка у 2014 році і кафедру книжкової та станкової графіки Української академії друкарства імені Івана Федорова у Львові у 2018 році. Художниця розкриває тему індустріалізації, витіснення містами природи, самотності людини в сучасному світі.

Стиль живопису тяжіє до неокубізму та геометричного спрощення. З 2014 року мисткиня бере участь у групових виставках в Україні та за кордоном. Її твори зберігаються у колекціях

Хмельницького обласного художнього музею (Хмельницький), галереї Артсвіт (Дніпро), галереї Lysenko gallery (Лондон) та у приватних колекціях України, Німеччини, Швейцарії, Великої Британії, Литви, Фінляндії, США [16].

В одному з її перших інтерв'ю зауважено, що «До війни Наталія Левітасова жила та працювала у Києві: писала краєвиди з натури, зображуючи природу й місто. У її роботах було багато геометрії, барв і світла» [17].

Живопис мисткині справляє оптимістичне враження. Навіть, якщо тема роботи не є ані життєрадісною, ані гарною на перший погляд. Н. Левітасова має талант помічати ті деталі, на які більшість не звернула б уваги. Проте на полотні, здавалося б зовсім звичайні і звичні будівельні крани, паркани промислових підприємств і металеві конструкції набувають витонченості і складної композиції. Здається, що пейзаж побудований з конструктора, проте має глибокий сенс і задум.

Колірна гама багата на відтінки і використання складних кольорів. В роботах Н. Левітасової рідко можна побачити чистий колір, що додає складності і змушує глядача прикипіти поглядом до твору. «Основна ідея моїх робіт – дослідити вплив урбанізму та індустріалізму на себе. Показати, занурюючись у саморефлексію, як змінюється моє розуміння світу, мій погляд на нього та сприйняття. Мої індустріальні серії зображують предмети як іграшки, маленькі з висоти. Інфантильне ставлення до питань збереження природи, уникнення гіркої правди червоною лінією проходять у моїй творчості, закарбовані яскравими геометричними будівлями, машинами, заводами» [18] – так відгукується мисткиня про свої полотна (іл. 8).

Іл. 8. Н. Левітасова. Роботи із серій: «Фенікс», «Ламана геометрія» та «Потяг Київ-Рахів». Полотно, олія. 2022. [16], [18]

Порівняльний аналіз. Схожість у роботах О. Придувалової і Н. Левітасової є не тільки у виборі теми індустріального пейзажу. Обидві мисткині використовують колір як засіб для зображення буденного насиченим і привабливим. Вони майстерно привертають увагу глядача до тих ракурсів міста, які неодмінно супроводжують кожного містянина. Після перегляду робіт глядач інакше сприйматиме те, що його оточує. Він бачитиме життя і в металі, і в бетоні, і у звичній міській інфраструктурі. Дещо спрощена техніка виконання не позбавляє інтересу, а навпаки, робить акцент на настрої, який відчувається в роботах.

Спільним також є любов до Києва, рідного міста обох художниць. Вони ніби хочуть закохати глядача в те, що так сильно люблять самі. Показати місто з інших ракурсів поза туристичними локаціями і провести глядача тими місцями, які близькі для них з дитинства і юності.

Проте є й відмінність, яка виражається в кольорі. О. Придувалова частіше використовує чисті кольори, якими майстерно передає об'єм, світло і тінь. Н. Левітасова ж послуговується складними, іноді навіть пастельними, кольорами. Об'єм мисткиня передає мазками і перспективою.

Також відрізняються матеріали, які використовують художниці. Улюблений матеріал О. Придувалової – це гуаш, якою вона робить швидкі і впевнені рухи. Гуаш, завдяки своїй властивості швидко висихати, дає змогу передавати настрої і сюжет не затримуючись, не витрачаючи часу на поетапність роботи. Н. Левітасова використовує переважно олійні фарби. Завдяки їхній пластичності можна практично «ліпити» пейзаж, що художниця майстерно використовує.

Незважаючи на те, що мисткині належать до різних поколінь і мають різне бачення міста, вони однаково тонко передають його настрої. А відмінність у поглядах лише повніше розкриває грані столиці для глядача. Різний досвід, різний час проживання у столиці не заважають помічати в роботах мисткинь спільні риси, що втілюють атмосферу і дух міста. Кожна з них, через свою унікальну оптику, підкреслює розмаїтість і складність Києва, збагачуючи сприйняття його історії та сучасності.

Висновки. Переосмислення й перепрофілювання колишніх промислових об'єктів є важливою складовою для будь-якого сучасного міста. Замість того, щоб зносити старі заводи, варто запозичувати європейський та американський досвід і перебудовувати колишні промислові

об'єкти на соціальні, креативні та інші проекти, які слугуватимуть центром тяжіння містян. Для цього необхідно переконувати людей у важливості цієї місії. Найкраще з цим можуть впоратись митці. Популяризуючи індустріальний пейзаж, вони дають змогу побачити під іншим кутом те, що повсякчас оточує нас у сучасному міському житті. Заводи, будівництва, вокзали, шляхопроводи і промислові об'єкти можуть виглядати інакше в очах людей. Варто продемонструвати, що можна насолоджуватись містом не тільки в парках, але й прогулюючись місцями, насиченими інфраструктурою.

Переосмислення промислових об'єктів за допомогою мистецтва не лише зберігає історичну та культурну спадщину, але й сприяє сталому розвитку міста, створюючи гармонійний і привабливий урбаністичний простір для всіх його мешканців.

Київ, з його давньою історією, потребує людей, які бачать у ньому не лише величне минуле, але й бурхливе сьогодення; енергію великого, проте затишного міста, в якому вирує життя.

Київські художниці О. Придувалова і Н. Левітасова виконують саме ту функцію, яка так необхідна місту. Незважаючи на те, що

мисткині належать до різних поколінь і мають різне бачення міста, вони однаково тонко передають його настрій, закохуючи у нього через свої роботи. Художниці зображають Київ таким, як він є: з його шрамами, трагедіями й перемогами, показують найвіддаленіші куточки Києва, якими теж варто пишатися.

Індустріальний пейзаж залишатиметься актуальним об'єктом для досліджень і художнього відображення ще багато років. Він може дещо змінюватись, але все ж виконуватиме свою основну функцію – зображати місто у всіх його ракурсах й оспівувати технічну майстерність людини.

Перспективи подальших досліджень індустріального пейзажу передбачають вивчення його впливу на культурну ідентичність міста та мешканців, а також історичний контекст розвитку індустріального мистецтва в Україні, починаючи з радянських часів і до сучасності. Порівнювати українських митців із закордонними колегами й виявляти схожість і відмінність розвитку цього жанру в різних умовах. Аналіз виставок, каталогів та архівних матеріалів дасть змогу відкрити нові імена і твори, що зроблять вагомий внесок у мистецький дискурс.

Список використаних джерел

1. Павлова Т. В. Художньо-стилістичні напрямки в українському пейзажі I третини ХХ ст. (харківське мистецьке коло). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2012. № 7. С. 115–117.
2. Joseph Mallord William Turner. 155 artworks. *Art Renewal Center*. URL: <https://www.artrenewal.org/artworks/joseph-mallord-william-turner/rain-steam-and-speed-the-great-western-railway/14508> (дата звернення: 15.05.2024).
3. Mary Alice Lee. An Australian student of Frank Brangwyn: Jessie C. A. Traill in London and Belgium, 1907–1908. *NGV*. 2014. 18 Jun. URL: <https://www.ngv.vic.gov.au/essay/an-australian-student-of-frank-brangwyn-jessie-c-a-traill-in-london-and-belgium-1907-1908/> (дата звернення: 20.05.2024).
4. Sir Frank Brangwyn. Etching, "Scaffolding, No. 1 (L'Échafaudage)" (item #1365380). Trocadero. URL: <https://www.trocadero.com/stores/neart/items/1365380/Sir-Frank-Brangwyn-etching-Scaffolding-No-Lchafaudage> (дата звернення: 21.05.2024).
5. Данило Безуглий. *Київська ГЕС*. 1967 р. [Живопис]. *Галерея LArt*. URL: https://lartgallery.ua/uk_collection/kartina-danilo-bezuglij-kiivska-ges-t00228 (дата звернення: 22.05.2024).
6. Іван Падалка. Будинок промисловості. 1927 р. Пап., дереворит. *Колекція NAMU*. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10157181174823144&set=pcb.10157181175778144> Дата публікації: 26 травень 2020 р. (дата звернення: 22.05.2024).
7. Сівач Тетяна, Овсяннікова Ірина. Микола Родзін – майстер індустріального пейзажу та віртуоз офорту. *ДніпроКультура. Портал культурного надбання Дніпропетровщини*. URL: [https://esu.com.ua/article-65816](https://www.dnipro.lib.dp.ua/Mykola_Rodzina Дата публікації: 28.11.2017 (дата звернення: 25.05.2024).
8. І. В. Огієвська. Мацеєвська Ядвіга Олександрівна. <i>Енциклопедія сучасної України</i>. URL: <a href=) Дата публікації: 01.01.2023 (дата звернення: 25.05.2024).
9. Каталог виставки живопису "По рідній країні". *Спілка художників Української РСР. Київська організація*. Київ, 1978 рік. С. 18, 27.
10. Козловська Л. Картина української мисткині, уродженки Петрограда зберігається в музеї Острога. *Державний історико-культурний заповідник міста Острога*. URL: <https://ostrohcastle.com.ua/kartyna-ukrayinskoyi-mystkyni-urodzhenku-petrograda-zberigayetsya-v-muzeyi-ostroga/> Дата публікації: 17.04.2021 (дата звернення: 27.05.2024).
11. Олена Придувалова. Художник. *Imagine point*. URL: <https://imaginepoint.gallery/ua/artists/210> (дата звернення: 05.06.2024).
12. Олена Придувалова. Художниця про себе та свої твори. *Kyiv gallery*. URL: <https://kyiv.gallery/olena-pryduvalova> (дата звернення: 05.06.2024).
13. Вайсберг М. Смуга відчуження. *Калита АртКлуб. Проект «Мистецтво на папері»*. 2014. С. 159.

14. С. І. Очеретянко. Пінчевська Богдана Марівна. *Енциклопедія Сучасної України*. 2024. URL: <https://esu.com.ua/pdf/file/881897.pdf> Дата публікації: 2024. (дата звернення: 07.06.2024).
15. Олена Придувалова. Твори. *Imagine point*. URL: <https://imaginepoint.gallery/ua/artists/210/artworks> (дата звернення: 05.06.2024).
16. Ната Левітасова. Портфоліо. *Україна в огні*. URL: <https://www.ukraineablaze.art/artists/nata-levitasova/> (дата звернення: 05.06.2024).
17. Світлана Корнієнко. Війна у великому форматі: Картини Наталії Левітасової. *Bird In Flight*. URL: <https://birdinflight.com/nathnennya-2/20220429-kartini-nataliyi-levitasovoyi.html> Дата публікації: 29.04.2022. (дата звернення: 09.06.2024).
18. Ната Левітасова. Інтерв'ю. *Nata Levitasova*. URL: <https://www.nata-levitasova.com/> (дата звернення: 09.06.2024).

References

1. Pavlova T. V. Artistic and stylistic trends in the Ukrainian landscape of the first third of the 20th century. (Kharkiv artistic circle) (2012). National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi. Web. 15 May. 2024. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2012_7_28.
2. Joseph Mallord William Turner. 155 artworks. Art Renewal Center. Home - Art Renewal Center. Web. 15 May. 2024. URL: <https://www.artrenewal.org/artworks/joseph-mallord-william-turner/rain-steam-and-speed-the-great-western-railway/14508>
3. An Australian student of Frank Brangwyn: Jessie C. A. Traill in London and Belgium, 1907–1908. NGV. NGV. Web. 20 May. 2024. URL: <https://www.ngv.vic.gov.au/essay/an-australian-student-of-frank-brangwyn-jessie-c-a-traill-in-london-and-belgium-1907-1908/>
4. Sir Frank Brangwyn, etching, "Scaffolding, No. 1 (L'Échafaudage)" (item #1365380). Trocadero. Web. 21 May. 2024. URL: <https://www.trocadero.com/stores/neart/items/1365380/Sir-Frank-Brangwyn-etching-Scaffolding-No-Lchafaudage>
5. Danylo Bezugliy "Kyiv HPP" Cardboard/Oil [painting]. LArt Gallery. Web. 22 May. 2024. URL: https://lartgallery.ua/uk_collection/kartina-danilo-bezuglij-kiivska-ges-t00228
6. Ivan Padalka. House of Industry. 1927 Pap., woodcut [painting]. *NAMU collection*. Web. 22 May. 2024. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10157181174823144&set=pcb.10157181175778144>
7. Mykola Rodzin is a master of industrial landscape and a virtuoso of etching. DniproCulture. Portal of the cultural heritage of Dnipropetrovsk region. Web. 25 May. 2024. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/Mykola_Rodzin
8. Macievska Yadviga. Library of Ukrainian Art. Library of Ukrainian art. Web. 25 May. 2024. URL: <https://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/matsiyevska-yadviga/>
9. In the native country. Exhibition of painting by Yadviha Matsiyevska. Library of Ukrainian Art. Library of Ukrainian art. Web. 27 May. 2024. URL: <https://uartlib.org/knygy-pro-hudozhnykiv/po-ridnij-krayini-vystavka-zhyvopysu-yadvigy-matsiyevskoyi/>
10. The painting of the Ukrainian artist, a native of Petrograd, is kept in the Ostrog Museum. Web. 27 May. 2024. URL: <https://ostrohcastle.com.ua/kartyna-ukrayinskoyi-mystkyni-urodzenky-petrograda-zberigayetsya-v-muzeyi-ostroga/>
11. Olena Pryduvalova. Artist. Web. 5 Jun. 2024. URL: <https://imaginepoint.gallery/ua/artists/210>
12. Olena Pryduvalova. The artist about herself and her works. Web. 5 Jun. 2024. URL: <https://kyiv.gallery/olena-pryduvalova>
13. Vaisberg M. Strip of alienation [Text] / M. Vaisberg // O. G. Pryduvalova; according to T. Kalita. KalitaArtClub. "Art on paper" project. K.: VD Antikvar, 2014. 159 p., illustrations.
14. Bohdana Marivna Pinchevska Encyclopedia of Modern Ukraine. Encyclopedia of Modern Ukraine. Web. 7 Jun. 2024. URL: <https://esu.com.ua/pdf/file/881897.pdf>
15. Olena Pryduvalova. Paintings. Web. 5 Jun. 2024. URL: <https://imaginepoint.gallery/ua/artists/210/artworks>
16. Nata Levitasova. Portfolio. Web. 9 Jun. 2024. URL: <https://www.ukraineablaze.art/artists/nata-levitasova/>
17. War in a large format: Paintings by Natalia Levitasova – Bird In Flight. Bird In Flight. Web. 9 Jun. 2024. URL: <https://birdinflight.com/nathnennya-2/20220429-kartini-nataliyi-levitasovoyi.html>
18. Nata Levitasova. Web. 9 Jun. 2024. URL: <https://www.nata-levitasova.com/>

Подано до редакції 19.08.2024